

▲ „Bij extreme overlast kunnen ambulances niet meer rijden en moeten stroomhuisjes worden uitgeschakeld”, zegt Erik de Ridder, watergraaf Erik de Ridder van De Dommel (rechts). Naast hem dijkgraaf Mario Jacobs van Aa en Maas. © Marc Bolsius

Afgelopen winter nat? Als we een keer écht pech hebben, loopt álles onder water

DEN BOSCH – Overstroomde beken, kelders vol water, onbegaanbare akkers. De extreem natte winter bracht niet alleen water, maar ook vragen. De water- en dijkgraven van de waterschappen Dommel en Aa en Maas maken de balans op. „We moeten nu niet in de paniekstand schieten.”

Lucas van Houtert 07-04-24, 09:40 Laatste update: 07-04-24, 18:24

„Dit is waar we bang voor zijn”, zegt dijkgraaf Mario Jacobs van waterschap Aa en Maas op de vraag waar extreme regen in de toekomst

toe kan leiden. Hij beent naar de kaart aan de muur en wijst naar de Maas en de beken in het gebied. „Dat we drie keer zes gooien in één beurt. Dan zijn we de sjaak.”

Eén keer zes is dat het zo lang en veel regent, dat net als afgelopen maanden de beken tot de rand toe vol staan en de grond verzadigd is. Twee keer zes: hoge waterstand op de Maas waardoor de Dommel en de Aa hun water niet meer kwijt kunnen in de rivier, zodat de beken overstromen. Derde keer zes: piekbuien. Heftige regen die alles blank zet, want het water kan geen kant meer op. „En dan zijn we weg.”

Níét, benadrukt hij, omdat er dijken doorbreken of oncontroleerbare stromen ontstaan zoals in 2021 in Limburg en de Ardennen. Wel omdat in delen van de regio 30 tot 40 centimeter water kan komen staan. En dat is meer dan overlast. „Dan heb je het over maatschappelijke ontwrichting.”

Zijn collega Erik de Ridder, watergraaf van De Dommel, valt bij: „Als er zo veel water staat, dan kunnen ambulances niet meer rijden, dan kan de brandweer niet ter plaatse komen. Dan kun je je huis niet meer uit, spoelt het toilet niet meer door, krijg je misschien geen water meer uit de kraan en moeten transformatorhuisjes uitgeschakeld worden, met stroomuitval als gevolg.”

Hij weet hoe de dobbelstenen nog een vierde keer op zes kunnen rollen: als er een westerstorm ontstaat, die niet alleen het water op zee opstuwt, maar tot aan Lith zorgt voor een hogere waterstand in de Maas. Waardoor de afvoer van de beken, bij Den Bosch, nog verder stukt.

Is dat theorie, of is het echt mogelijk?

Jacobs: „Mensen dachten dat een hoogwatergolf in de Maas hartje zomer theorie was. Maar in 2021 is het echt gebeurd. Er stroomde 3265 kubieke meter water per seconde.”

De Ridder: „Wij hebben tussen kerst en oud en nieuw een nooddijk gebouwd bij Sint-Oedenrode. Hadden we dat niet gedaan en was de regenverwachting uitgekomen, dan was Sint-Oedenrode ondergelopen.”

Ja, het is spannend geweest de afgelopen winter, die zo nat was dat 2023 als natste jaar de boeken in ging. Eén keer heeft De Ridder zelfs zijn noodbevoegdheid moeten inzetten om te voorkomen dat een deel van Goirle onder water zou lopen. „Vanuit België werd opeens veel meer water aangevoerd, echt een golf. Ze hadden daar, in gewonemensentaal, de stop uit het bad getrokken omdat het er veel geregend had.” De stuwen in België gingen omlaag, met als gevolg snel stijgend water dat bij Goirle al wat over de waterkeringen begon te lopen.

Piepen en kraken

„Die keringen werden poreus allemaal, het ging een beetje piepen en kraken. Als de kering het zou begeven, zou al dat water richting de nieuwbouwwijk in Goirle-Zuid lopen. Wat we konden doen, was hopen dat het goed kwam. Of de stuw openzetten en het water naar Tilburg laten lopen. Maar daar stond ook al water in de kelder van het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis, en in het Leijpark en bij Koningshoeven. Dus toen hebben we ervoor gekozen de stuw toch maar te laten zakken. Gecontroleerd en met dijkwachten erbij. Maar het water kwam...”

Als mensen schade ondervinden, is dat altijd moeilijk te accepteren

watergraaf Erik de Ridder

Gevolg: nog meer water richting het ziekenhuis, het park stond voor de helft blank, wat wegen waren ondergelopen. Een massa water op een plek waar nota bene twee jaar geleden een paar bedrijven uit Hilvarenbeek zich hadden willen vestigen. Wat uiteindelijk stuitte op een ‘nee’ vanuit het waterschap en een verbod van de provincie. „We hebben destijds echt met de vuist op tafel geslagen om te voorkomen dat die bedrijven zich daar gingen vestigen”, zegt De Ridder. „Je had niet willen weten wat er was gebeurd als die bedrijven daar hadden gezeten.”

Jacobs: „De urgentie mag gevoeld worden. Maar we willen geen paniekzaaij. *Keep calm and carry on*, gewoon doorgaan met voorbereiden, dat doen wij als waterschappen.”

Surfer op de snelweg

Wat zijn de lessen van het hoge water van de afgelopen winter? Dat is de vraag waarvoor we de twee waterbazen bijeengebracht hebben. Jacobs is dijkgraaf, omdat in zijn rayon de bedijkte Maas stroomt. De Ridder heeft behalve een enkel kanaal louter beken in zijn gebied. Die hebben geen dijken, en dus is hij watergraaf. Vanuit de toren van Aa en Maas in Den Bosch, aan de A2 waar in 1995 een surfer over de ondergelopen snelweg surfte, kijken we uit over de nog steeds kletsnatte weilanden en akkers bij Den Dungen.

Afgelopen maanden hoorde je, ook op vergaderingen van waterschap De Dommel, steeds meer kritiek op het beleid om beken weer te laten meanderen. Daardoor zou het water minder goed weg hebben gekund en zou het bijvoorbeeld bij Lage Mierde zijn overstroomd.

De Ridder: „Mijn les is dat het systeem nog niet robuust genoeg is. Dat hadden we al onderkend, en de urgentie om het robuust te maken is alleen maar toegenomen. Maar we moeten niet in de reflex schieten om nu bijvoorbeeld extra slootjes te gaan graven om bypasses te creëren zodat het water snel weg kan. Dat zijn met alle respect reflexen en lapmiddelen die niets oplossen.”

Maar hermeanderen was toch bedoeld om te voorkomen dat, in droge tijden, water snel wordt afgevoerd? En dus niet heel handig nu?

De Ridder: „Dat is dus die reflex. Ik ben gevraagd om volgende week in de gemeenteraad in Tilburg iets te komen vertellen over de extreme weersomstandigheden en de mogelijke relatie tussen water in de kelders en de ingrepen die de gemeente heeft gedaan in het riool.”

„Dat mensen water in de kelder hebben zien staan, kan ik niet ontkennen. Wat het mij vooral vertelt: als mensen schade ondervinden, is dat altijd moeilijk te accepteren. Maar het heeft ook te maken met het feit dat het zo

nat is geweest. Ik ben opgegroeid in Dordrecht. Ieder jaar hadden wij een pompje in onze kelder liggen om het droog te houden.”

Van één woning waar het te nat zou worden, hebben we de bewoners destijds uitgekocht

watergraaf Erik de Ridder

Nergens leek de overlast afgelopen winter zo groot als in Lage Mierde, bij het riviertje de Reusel. Maar liefst zeven keer stond de brug over het weggetje De Buitenman onder water, telden buurtbewoners. Er stond water in de kelders, in de tuinen, op de tennisbanen. Bewoners werden zo boos, en voelden zich zo slecht gehoord, dat ze in actie kwamen. Uiteindelijk mocht een van hen inspreken op de vergadering van het waterschap. Bestuursleden waren onder de indruk.

De Ridder: „Bij Lage Mierde wordt het natter dan we van tevoren in onze modellen hadden berekend. Dus dat gaan we nu uitzoeken. Van één woning waar het te nat zou worden, hebben we de bewoners destijds uitgekocht. Als nu blijkt dat er inderdaad meer aan de hand is, dan moeten we daarnaar handelen.”

Bestuurslid Martijn Tholen zei na een vergadering dat de volgorde bij het hermeanderen ongelukkig was. Eerst is ingegrepen in de beken, daarna kwamen pas de hoger gelegen gebieden aan de beurt. De verwachting was dat water daar langer zou worden vastgehouden. Toch liepen de beken over.

De Ridder heeft dat anders begrepen. „Wij hebben ons in het verleden altijd gericht op wat er in de beek gebeurde. Maar nu kijken we naar het hele, brede systeem. Dus ook de bovenloop van de beek, de flanken van de beekdalen, de hoge ruggen.” Want dat bevestigt hij: dáár moet het water worden vastgehouden en in de grond zakken. Problemen ontstaan wanneer het te snel bij de beek komt.

Hydrologen zoeken nu uit of de overlast wordt veroorzaakt door de extreme neerslag, of dat er ook onverwachte, grotere effecten zijn van de uitgevoerde projecten. Vooralsnog lijkt dat niet het geval, aldus De Ridder.

Mensen in Lage Mierde waren ook boos omdat ze zich slecht gehoord voelden als ze met hun klachten aanklopten.

De Ridder: „Als wij een klacht aannemen, moet daar empathie zijn. Want het is gewoon zwaar waardeloos als zoiets gebeurt. Ik heb het zelf in mijn jeugd meegemaakt. Maar onze mensen zijn daar ook echt wel goed in en ze zijn enorm aanwezig geweest in het gebied.”

Het laten meanderen van de beken, om te voorkomen dat in droge zomers het water te snel wegspoelt, staat voor de water- en dijkgraven niet ter discussie. Wat ze vooral onderstrepen, is dat het systeem nog niet af is.

Uiteindelijk moeten de meanderende beken geulen in een breed beekdal zijn. In de zomer is zo'n beekje dan een paar meter breed. Maar in natte tijden treedt hij buiten die smalle oevers om uit te waaiëren en op die manier veel water te kunnen afvoeren. Zonder dat er huizen of wegen blank staan. Want dat brede beekdal is juist voor dit doel geschikt gemaakt, zoals ook rivieren zomer- en winterdijken hebben.

Niet ploegen of zaaien

Eigenlijk is het zo van oudsher geweest, in de beekdalen. Die overstroomden zo vaak, dat vroegere bewoners het wel uit hun hoofd lieten om daar te gaan wonen of te gaan ploegen en zaaien.

Maar... met die brede beekdalen zijn we er nog niet, waarschuwen de waterbestuurders. Er zijn ook waterbergingen nodig, zoals die in de afgelopen winter hun waarde hebben bewezen. Door aangewezen gebieden onder te laten lopen, wordt voorkomen dat het elders overstroomt.

Jacobs: „Na het hoge water van 1995 hebben we waterbergingen aangelegd. Daar kan 14 miljoen kubieke meter water in. Tot 2050 moet

daar nog ruimte voor 36 miljoen kubieke meter bij komen. En tot 2100, als we de nieuwe klimaatscenario's erbij pakken, moet er nog eens 15 miljoen kubieke meter bij komen.”

65 vierkante kilometer nodig

Om de in totaal 65 miljoen kubieke meter te kunnen bergen, is een gebied van minimaal 65 miljoen vierkante meter nodig – ervan uitgaande dat het water een meter hoog zou kunnen staan. Dat is dus 65 vierkante kilometer. „En die ruimte hebben we niet,” zegt Jacobs. „Dus daar moeten we kijken naar dubbelfuncties. Combineren met woonfuncties, afspraken met boeren om in geval van nood tegen betaling hun land te gebruiken voor het bergen van water...”

Het gaat een generatie kosten om het gebied klaar te maken voor het extreme weer

watergraaf Erik de Ridder

Naast die waterbergingen is er nog een hele reeks andere maatregelen. Gemalen installeren om water weg te pompen, sloten aan de bovenloop van de beken dempen om te zorgen dat het water niet naar de beek komt, maar wegzakt in de bodem en daar een waterbuffer vormt voor droge zomers.

Alles goed en wel, maar is het eigenlijk wel mogelijk om een oplossing te maken voor én de droge zomers én de natte winters?

Jacobs wijst naar twee boeken, die op een stapel op tafel liggen. „Dit boek gaat over Nederland droogteland, en dit is een promotie over hoogwater bij 's Hertogenbosch door de eeuwen heen. Het zal altijd naast elkaar blijven bestaan, dus de boodschap is: wen er maar aan.”

De Ridder: „Het extreme weer hebben we niet in de hand. Maar we kunnen ons er wel op voorbereiden. Wat we vooral nodig hebben, is ruimte voor water. Het gaat een generatie kosten om het gebied klaar te maken.

Misschien gaan de boeren hun teelt aanpassen. Als het te nat is voor aardappelen, kun je misschien vlas telen waarvan ze isolatiematerialen voor de bouw maken. Die beslissing moeten boeren zelf nemen, maar we kunnen ze er wel mee helpen.”

Hoge water was stresstest

Jacobs: „We zullen moeten laveren tussen de aanpak van de droogte en de natheid. Soms zal het lukken, soms niet. Erik zegt dat we een generatie nodig hebben om het gebied in te richten, maar we zien dat de klimaatscenario's voor 2050 zich nu al voordoen. Het hoge water was een stresstest voor het systeem, en die is in elk geval geslaagd. Het is nergens echt fout gegaan en uiteindelijk hebben we maar 11 van de 34 waterbergingen in hoeven zetten. Maar we moeten doorpakken, want één ding is wat mij betreft zeker: ook de droogte en regenrecords van afgelopen jaar gaan weer uit de boeken.”

▲ December 2023: de Dommel staat hoger dan ooit, zeggen omwonenden. © DCI Media